

Euskara eta kulturartekotasuna uztartzeko esperientzia berria udalerri euskaldunetan

Conjugar euskera e interculturalidad: una experiencia novedosa en municipios vascohablantes

Combiner le basque et l'interculturalité: une expérience inédite dans les communes bascophones

Combining Basque and interculturality: a novel experience in Basque-speaking municipalities

BARQUÍN LÓPEZ, Amelia

Mondragon Unibertsitatea

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2477-7167>

PÉREZ LIZARRALDE, Karmele

Mondragon Unibertsitatea

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8349-7240>

DOI: <https://doi.org/10.59866/eia.v1i70.298>

Jasotze-data: 2024/04/12

Behin-behineko onartze-data: 2024/07/09

Behin betiko onartze-data: 2024/09/09

Artikulu honek UEMAko (Udalerri Euskaldunen Mankomunitatea) hainbat herri euskaldunetako hezkuntza-komunitateetan gauzatzen ari den proiektu bat azaldu eta aztertu du. Proiektu horrek euskara eta kulturartekotasuna sustatzea eta uztartzea du helburu, eta Hego Euskal Herriko hogeita hamabi udalerritan martxan jarrita dago, lerro hauek idazteko unera arte. Azken urteotan, herri euskaldunetako ikastetxeetara Espainiako Estatuaz kanpotik etorritako familien kopurua hazi egin da, eta horrek euskaraz bizitzen jarraitzeko eta aldi berean familia horiekiko komunikazioa eta harremana bermatzeko erronka areagotu du. Kezka eskola-eremutik abiatu bazen ere, gaur egun herriko hitzarmen gisa lantzen ari da, hots, gero eta zabalagoa da proiektuaren esku-hartze eremua. Testuan azaldu ditugu egitasmoaren oinarriak eta printzipio teorikoak, alderdi metodologikoak eta erronkei aurre egite-

ko sortutako estrategiak, bai eta hainbat praktikaren adibideak eta prozesuaren harira azpimarragarriak diren alderdiak ere.

Gako-hitzak: euskara, immigrazioa, kulturartekotasuna, elkarrekikotasuna, hiztun-komunitatea, hezkuntza-komunitatea.

El presente artículo explica y analiza un proyecto que se está llevando a cabo para impulsar y conjugar el euskera y la interculturalidad en las comunidades educativas de varios municipios de la Mancomunidad de Municipios Vascohablantes (Udalerri Euskaldunen Mankomunitatea, UEMA), concretamente en treinta y dos hasta el momento de escribir estas líneas. En los últimos años, ha crecido el número de familias que llegan de otros países a centros educativos de zonas vascófonas, lo que ha acrecentado el reto de seguir viviendo en euskera y al mismo tiempo garantizar la comunicación y la relación con las familias recién llegadas. Si bien la inquietud se originó en el ámbito escolar, en la actualidad se ha hecho extensible a diversos agentes del municipio, es decir, el área de intervención del proyecto es cada vez más amplia. El texto explica los fundamentos y principios teóricos del proyecto, los aspectos metodológicos y las estrategias creadas para afrontar los desafíos, y ofrece, asimismo, ejemplos de diversas prácticas y aspectos que conviene mencionar en relación con el proceso.

Palabras clave: euskera, inmigración, interculturalidad, reciprocidad, comunidad lingüística, comunidad educativa.

Cet article explique et analyse un projet qui est en cours de réalisation pour promouvoir et rendre compatible l'euskara et l'interculturalité dans les communautés éducatives de plusieurs localités bascophones de la Communauté des Communes Bascophones (Udalerri Euskaldunen Mankomunitatea, UEMA). (Dans trente-deux communes au moment de la rédaction de ces lignes). Ces dernières années, le nombre de familles arrivant d'autres pays dans les centres éducatifs des zones bascophones a augmenté, ce qui a accru le défi de vivre en basque tout en garantissant la communication et les relations avec les familles nouvellement arrivées. Bien que la préoccupation soit partie du milieu scolaire, le travail se déroule actuellement comme un pacte entre différents agents de la municipalité, c'est-à-dire que le domaine d'intervention du projet est de plus en plus large. Le texte expliquera les fondements et principes théoriques du projet, les aspects méthodologiques et les stratégies créées pour faire face aux défis, ainsi que des exemples de diverses pratiques et aspects qui devraient être mentionnés en relation avec le processus.

Mots-clés : basque, immigration, interculturalité, réciprocité, communauté linguistique, communauté éducative.

This article explains and analyzes a project that is being carried out to promote and make Basque and interculturality compatible in the educational communities of several Basque-speaking localities in the Association of Bascophone Municipalities (Udalerrri Euskaldunen Mankomunitatea, UEMA), specifically in thirty-two municipalities at the time of writing these lines. In recent years, the number of families arriving from other countries to educational centers in Basque-speaking areas has grown, which has increased the challenge of living in Basque and at the same time guaranteeing communication and relationships with newly arrived families. Although the concern started from the school environment, work is currently being done as a pact between various agents of the municipality, that is, the area of intervention of the project is increasingly broader. The text will explain the theoretical foundations and principles of the project, the methodological aspects and the strategies created to face the challenges, as well as examples of various practices and aspects that should be mentioned in relation to the process.

Keywords: Basque, immigration, interculturality, reciprocity, linguistic community, educational community.

BARQUÍN LÓPEZ, Amelia eta PÉREZ LIZARRALDE, Karmele (2025). «Combining Basque and interculturality: a novel experience in Basque-speaking municipalities», *Euskera Ikerketa Aldizkaria* 70 (1): 45-82.

1. Sarrera
2. Nondik eta zergatik abiatu den esperientzia berri hau
3. Egitasmoaren oinarriak: marko teorikoa
 - 3.1 Euskararen egoeraren eta erabileraren zenbait gako
 - 3.2 Familia guztiekin izan beharreko komunikazioaren garrantzia
 - 3.3 Euskararekiko jarreraren garrantzia
 - 3.4 Familia-hizkuntzen garrantzia
 - 3.5 Elkarrekikotasun-ariketa
 - 3.6 Identitate pluralaren aukera
 - 3.7 Prozesuaren izaera
 - 3.8 Prozesuaren estiloa
4. Alderdi metodologikoa: esku hartzeko estrategiak
 - 4.1 Prozesua
 - 4.2 Estrategiak edo formatuak
5. Esperientziatik ikasitakoa
 - 5.1 Praktika onak
 - 5.2 Azpimarratzeko oinarriak eta ikaskuntzak
6. Azken hitzak

Bibliografia

1. Sarrera

2021-2022 ikasturtean proiektu pilotu bat jarri zen abian Gipuzkoako herri batean, Zaldibian, «Euskara eta kulturartekotasuna gure hezkuntza-komunitatean» izeneko. Proiektua eskolatik sustatu zen eta helburu bi-koitza zeukan: eskolan euskaraz bizitzen jarraitzea eta, aldi berean, euskaraz ez zekiten gurasoei (atzeritik etorritakoak gehienetan) informazioa eta parte-hartzea erraztea. Horren ondoren proiektua hainbat herritara hedatu zen eta bere eragina komunitatearen beste arlo batzuetara eraman zen, eskolaz harago. Nondik dator proiektuaren premia?

Euskal gizartean, oro har, eta udalerri euskaldunetan zehazki, biztanle-rian aldaketa handiak gertatzen ari dira immigrazioarekin lotuta. Izan ere, mendearen hasieratik hainbat lagun heldu dira beste herrialde batzuetatik eta gertaera horrek hainbat arlotan eragina du, besteak beste, euskararen arloan. Zenbakiak adierazgarriak dira: Euskal Autonomia Erkidegoan, populazioaren % 14,1 zen atzerrian jaioa 2025ean (Ikuspegi 2025) eta jaiobe-rrien % 34,8k ama atzerritarra izan zuen 2024ko hirugarren hiruhilekoan (EUSTAT 2025). Nafarroan, populazioaren % 19,1 zen atzerrian jaioa (Ikuspegi 2025), eta 2023an jaiotakoen %27,8k ama atzerritarra zuen (Nas-tat 2024). Esan gabe doa, hezkuntza-sisteman atzeritar jatorriko haur eta nerabeen presentzia esanguratsua dela.

Udalerri euskaldunetako ikastetxeek euskaraz garatu dute familiekin komu-nikazioa zein familien parte-hartzea gaurdaino; euskara izan da ikaskuntza- eta irakaskuntza-hizkuntza eta familien arteko harreman-hizkuntza. Aldi berean, azken urteotan atzeritik etorritako gurasoak ugaritzen ari dira, eta kasu gehie-netan euskaraz ez dakite. Egungo egoeran, beraz, hezkuntza-komunitate ho-rietan erronka handia azaleratu da: nola eutsi euskararen erabilerari eta aldi berean euskaraz ez dakiten familiekin komunikazioa bermatu eta haien parte-hartzea sustatu? Edo beste modu batean esanda, nola eraiki kulturartekota-suna euskalduntasuna ardatz hartuta? Proiektuaren muina, beraz, Espainiako Estatuaz kanpotik etorritako bizilagunekiko kezka da; kopurua gero eta han-diagoa da eta horren eragina agerian geratzen ari da herri horietan. Bizilagun horiek euskaraz ez jakiteaz gain, harrera-gizartearen gako batzuk ez dituzte ondo ezagutzen eta autoktonoekiko distantzia sozial eta kulturala ere kontuan

izan behar da; egoerari heltzea garrantzitsua da. Ez da ahaztu behar, baina, herrietan euskal hiztunak ez diren beste bizilagun batzuk ere badaudela: beste erkidegoetatik etorriak, Euskal Herriko eremu ez horren euskaldunetatik iritsiak eta euskaraz ez dakiten hainbat autoktono. UEMAk herrietan, orokorrean, profil horietako herritarren kopurua oso altua izan ez arren, azaltzen ari garen proiektuan aintzat hartu dira lagun horiek eta, herri bakoitzeko populazioaren ezaugarrien arabera, diskurtsoak eta esku-hartzeak egokitu dira.

Zaldibiaren ereduari jarraiki, 2022-2023 ikasturtean beste bost herritara hedatu zen proiektua: Aizarnazabal, Ibarra, Leitza, Ondarroa eta Zestoara (kasu guztietan eskola bakarrarekin lanean). Hurrengo ikasturtean, 2023-2024an, alegia, hamalau herri sartu ziren proiektuan: Asteasu, Ereñozu, Bera, Arbizu, Legorreta, Mutriku, Oñati, Alegia, Lizartza, Itsasondo, Orio, Areatza, Markina-Xemein eta Azpeitia. Azken bi herriotan hezkuntza-ekosistema osoa inplikatu da: herri bakoitzean dauden ikastetxe guztiak eta baita herriko eragileak ere, hau da, udal teknikariak, euskaltegiko irakasleak, kirol taldeetako koordinatzaileak, liburutegiko langileak, errefuxiatu edota etorkinekin lan egiten duten elkartekideak eta abar. 2024-2025 ikasturtean, berriz, hamabi herri sartu dira ekimenean. Eta estreinakoz, UEMAk ez den herri batean ere inplementatu da, Eskoriatzan, artikulua honen egileon gidaritzapean¹.

Orain arte prozesuan parte hartu izan duten herriak Udalerrri Euskaldunen Mankomunitateko (UEMA) partaideak izan dira, hots, udalerrri euskaldun edota arnagunetzat jotzen diren herriak. Hartakotzat hartzeko, UEMAk euskararen ezagutza kontuan hartzen du eta % 70etik gorako euskaldun-kopurua jarrita dauka udalerrri euskalduntzat jotzeko muga gisa (UEMAko webgunea). Neurri hori euskararen indizean oinarritzen da, udalerrriko euskaldunen ehunekoa eta ia-euskaldunen erdia batuta ateratzen dena (Zalbide 2016). Horretan oinarri hartuta, beraz, Zalbidek esan zuen, udalerrri euskaldunak direla % 70eko balioa gainditzen duten udalerrriak, eta Iurrebasok zehaztu zuen, arnagune direla % 80tik gorako euskaldun-indizea duten udalerrriak (Iurrebaso 2015). Zalbidek eta Iurrebasok beraiek eman diote buelta, baina, ikuspegi horri eta, ezagutza-dentsitatea ezinbes-

¹ Proiektu hauek gauzatu ahal izan dira erakunde hauen finantzazioari esker: Hizkuntza Politikako Sailburuordetza, Gipuzkoako Foru Aldundia eta Bizkaiko Foru Aldundia.

teko baldintza izanda ere, erabilera, eta bereziki etxeko erabilera, jotzen dute irizpide egokiagotzat udalerri batean euskararen nagusitasuna laburbiltzeko (Iurrebaso 2023). Arnasguneen kontzeptua operatibo egiteko, «etxeko erabilera % 60tik gorakoak diren udalerriak jotzen dira arnasmugetzat. Horien barruan, *arnasgune betetzat* jotzen dira erabilera hori %80tik gorakoa duten udalerriak eta *arnasgune erasantzat* erabilera % 60-% 80 bitartekoa duten udalerriak» (Iurrebaso 2023: 416). Lan honetan azalduko dugun egoerarekiko kezka gune euskaldun horietatik etorri da, eta UEMA izan da hasieratik ekimen honen partaidea eta bultzatzailea, Mondragon Unibertsitateko Humanitate eta Hezkuntza Zientzien Fakultatearen (HUHEZI) lan-kidetza eta aholkularitza (artikulu honen bi egileona, alegia) duelarik.

Hala, artikulu honetan azalduko dugu nola eraiki den ekimena, zeintzuk diren oinarriak, zein tresna eratu diren helburuak lortzeko, tresna horiek nola jarri diren martxan, haien inplementazioa nola baloratzen den, bidean zer ikasi dugun eta etorkizunerako asmoak zeintzuk diren.

2. Nondik eta zergatik abiatu den esperientzia berri hau

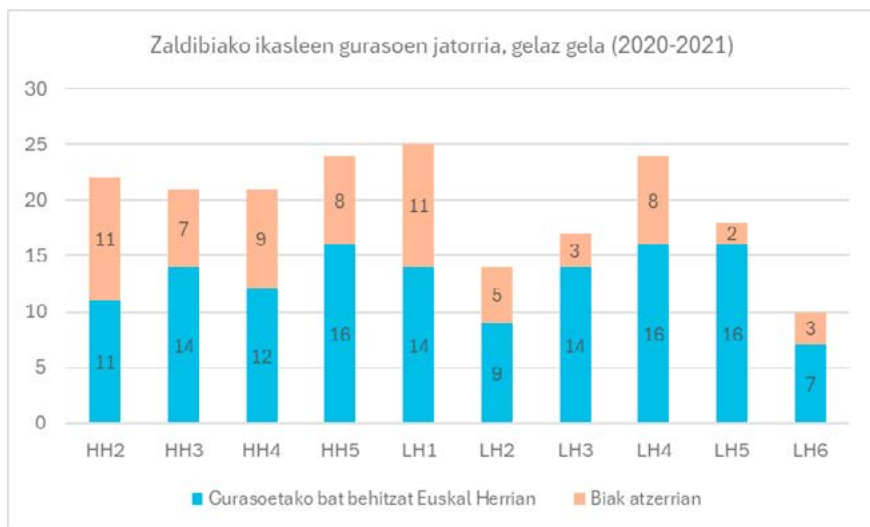
Gipuzkoako Zaldibia herrian sortu zen proiektuaren ernamuina. Zaldibia Goierri eskualdean dago eta 1.736 biztanle dauzka (Eustat 2024). Bertan ikastetxe bakarra dago, Lardizabal Herri Eskola, 130 bat ikasle dituen. Zaldibia UEMAren partaidea da sorreratik (ikus UEMAren webgunea) eta arnasmugunea da: 2021eko datuen arabera, euskara-ezagutzaren indizea² % 86,1ekoa zen; etxeko erabilera euskarazkoa % 61,5ekoa zen, eta euskara eta gaztelaniazkoa, 11,4koa (UEMA 2022). Kaleko erabilerari dagokionez, 2021eko neurketan, hiztunen % 85,3 euskaraz berba egiten entzun ziren, % 9,4 gaztelaniaz eta % 5,3 beste hizkuntzaren batean (Zaldibiako Udala eta UEMA 2022). 2017ko datuekin alderatuta, euskararen erabilerak 3 puntu egin ditu behera, eta euskara edo gaztelania ez diren hizkuntzek ia 4 puntu egin dute gora.

² Euskararen indizea ateratzeko, udalerriko euskaldunen ehunekoa eta ia-euskaldunen erdia batu dira (Zalbide 2016).

2021ean, gazteek erabiltzen zuten euskara gehien (% 100) eta atzetik zeuden: haurrak (% 85,6), heldu gazteak (% 84,9) eta heldu nagusiak (% 85,4). 2017ko neurketatik 2021eko neurketara izan den bilakaeran, bereziki deigarria dugu haurren kasua: 10 puntu galdu ziren euskararen erabileran, gaztelaniazkoa % 1,9ra jaitsi zen, baina beste hizkuntza batean entzundako elkarrizketak % 1,8tik % 12,6ra igo ziren. Heldu gazteen kasuan, beste hizkuntza batean entzundakoek % 1,9tik %9,1era gora egin zuten (Zaldibiako Udala eta UEMA 2022).

Nola ulertzen dugu egoera hori? Azken urteotan herriko paisaia humanoa dibertsoago egin da: hainbat bizilagun heldu dira beste herrialde batzuetatik —nagusiki errumaniarrak, marokoarrak eta pakistandarrak— inguruko enpresetan eta zerbitzuetan lan egitera. 2020ko datuen arabera, atzerrian jaiotako pertsonak % 13,6 ziren Zaldibian (EUSTAT 2023). 2024an, berriz, % 17 (EUSTAT 2024). Eskolako datuek ere erakusten dute populazioan aldaketa izan dela. 2020-2021 ikasturtean, proiektuaren abiapuntuan, honakoa zen argazkia Haur Hezkuntzan eta Lehen Hezkuntzan:

1. irudia. Zaldibiako ikasleen gurasoen jatorria

Iturria: Zaldibiako Lardizabal ikastetxea (UEMAk egina)

Zenbaki horiek argi erakusten dute eskola-komunitatearen osaera aldatzen ari zela. Haur Hezkuntzako kopuruek, zehazki, ikasleen % 38,8k atzeritar jatorriko familia zeukatela erakusten dute, eta horrek iragartzen zuen, halaber, etorkizuneko bilakaera eskolan eta herriak aurrean daukan erronka. Baina Zaldibiakoa ez da kasu berezia, proiektuan parte hartzen duten beste herrien egoerak antzekoak dira. Izan ere, Aierdik azaltzen duenez (2022), immigrazioa ez da soilik azken bi hamarkadotan gertatutako fenomeno koiuntural bat; hurrengo hamarkadetan areagotuko da eta kopuruek gora egingo dute.

Zaldibiaren kasuan, herrira etorritako guraso batzuek euskara apur bat edo dezente dakite, baina gehienak ez dira euskaraz moldatzen. Egitate hori bat dator Begirune Fundazioak egindako ikerketaren datuekin (Begirune Fundazioa 2023). Datuak Euskal Autonomia Erkidegokoak dira eta haute-man den errealitatea egiaztatu egiten dute: heldu atzeritarren euskararen ezagutza eta erabilera oso baxuak direla. Izan ere, ikerketaren arabera, euskararen ezagutza altua eta ertaina dutenak % 5,1 baino ez dira; % 95ek, berriz, oinarrizko ezagutza dute, edo bat ere ez. Halaber, % 3k soilik hitz egiten dute euskaraz etxean, % 76,6k gaztelaniaz eta % 37,2k beste hizkuntza batean. Erraz ondoriozta daiteke, hartara, beste herrialde batetik etorritako pertsona helduek ez dutela beharrezkotzat jotzen euskara ikastea euskal gizartean bizi ahal izateko (Wright 2015; Saez Beloki 2017).

Zaldibiako hezkuntza-komunitatean egoera deserosoa zen, eta are gatazkatsua ere une batzuetan. Alde batetik, hiltun euskaldunek beren eskubideen kontzientzia argia zuten eta euskara erabiltzen jarraitu nahi zuten eskolako bileretan eta jardueretan, baina egonezina sortzen zien guraso askoren ulermenik eta parte-hartzerik ezak, eta baita guraso horien haserreak ere. Minduta zeuden, orobat, etorkin helduek ez zutelako euskara ikasten. Beste aldetik, atzeritar jatorriko guraso batzuk kexu ziren informazio eta komunikazio falta nabaritzen zutelako eta bazterturik sentitzen zirelako; parte hartzeko eskubidea aldarrikatzen zuten eta gaztelaniaren presentzia handiagoa izan zedin eskatzen zuten. Egonezinak eta bidegabekeria-sentimenduak zeuden, beraz, alde guztietatik. Eskolako zuzendariak eta beste hainbat eragilek argi ikusi zuten bideak bilatu beharra zegoela egoerari irtenbidea emateko.

Egoera horrelakoa zelarik, 2020-2021 ikasturtean eskolako eta herriko eragileak HUHEZirekin harremanetan jarri ziren eta, gaiaren inguruan herrian hitzaldi bat egin ondoren, elkarrekin prozesu bat martxan jartzea erabaki zen. Proiektua UEMArekin adostuta gauzatu zen. Hurrengo urratsa talde eragilea osatzea izan zen: eskolako zuzendaria eta irakasle bat, lau guraso (autoktonoak zein atzerritar jatorrikoak, euskaldunak zein euskaraz ez zekitenak), UEMAko teknikaria, Etxekonekok elkarbizitzarako elkartearen ordezkari bat, herriko alkatea eta HUHEZiko bi kideak.

HUHEZiko kideok proposamen metodologikoa taxutu genuen: lehen-dabizi, ikastetxe bateko bizitzan familiek zein momentutan hartzen duten parte identifikatu genuen; bigarrenik, proposatu genuen momentu horietan zein kudeaketa linguistiko egin zitekeen bi helburuok uztartzeko: euskararen erabilerari eustea eta euskara ez dakitenen komunikazioa eta parte-hartzea erraztea. HUHEZiko aholkulariok, beraz, egoera linguistiko bakoitzarentzat proposamen bat egin genuen eta proposamen zehatz bakoitzari «formatu» izena eman genion (beranduago azalduko ditugu formatuok).

Talde eragilea arduratu zen proposamen horiek egokitzeaz eta inplementazioa kudeatzeaz. 2021-2022 ikasturtean martxan jarri ziren aipatutako formatuak, eta 2022ko ekainean emaitzak ebaluatu ziren eta hurrengo urratsak erabaki. Ebaluazio zehatza egin ahal izan zen jarduera bakoitzean jasotako balorazio-orriek esker, non irakasleek eta familiek egindakoari buruzko iritzia ematen zuten. Ebaluazio orokorra oso positiboa izan zen eta erabaki zen egindako aldaketak eta proiektuan inplementatutako estrategiak mantentzea eta hurrengo ikasturtean harago eramatea.

Horrez gain, prozesua transferigarria zela ikusi genuen eta UEMAko hainbat herritara hedagarria, beti ere bakoitzaren testuingurura egokitu-ta. Ondorioz, 2022-2023 ikasturtean ekimena bost herritara eraman zen, 2023-2024an beste hamabitara eta 2024-2025ean beste hamalautara. Herri bakoitzak bere ezaugarrien eta aukeren arabera osatu zuen talde eragilea.

Eta bada alderdi bat azpimarragarri zaiguna, generoaren ikuspegiarena, hain zuzen, bai Zaldibiako kasuan, bai beste herrietan ere, talde eragile

gehienetan partaiderik gehienak emakumezkoak baitira. Familien kasuan, nagusiki, amak izan dira parte hartu dutenak, euskaldunak zein euskaldunak izan ez. Gertaera hori bat dator emakumeek umeen zaintzaren arloan eta eskolako parte-hartzean erakusten duten inplikazio handiagoarekin. Eta litekeena da, halaber, euskaldunen kasuan, «euskararen feminizazioa» ere tartean egotea, hots, emakumezkoek «euskararen zaintzan» ere inplikazio edo ardura handiagoa hartzea (Agirre Dorronsoro eta Eskisabel Larrañaga 2019).

3. Egitasmoaren oinarriak: marko teorikoa

Prozesuaren lehen urratsa da, hizkuntza-trataeraren markoa hezkuntza-komunitatearekin saio batean partekatzea. Aurrerago ikusiko dugun bezala, prozesuan sortu den formatuetako bat da, eta bertan jorratzen eta azaltzen dira gure proiektuaren oinarriak eta marko teorikoa. Hurrengo lerroetan azalduko dugu labur zeintzuk diren eduki eta kontzeptu nagusiak.

Hasteko, eduki horiek ez dira soilik hezkuntza-eremuan esperimentatu eta ikasitakoak, soziolinguistikatik ekarritakoak ere badira. Asmoa da, proiektuaren oinarri, helburu eta partaideei egokitzen zaizkien alderdi eta kontzeptu lagungarriak modu errazean partekatzea. Eta profil ezberdinei begira aukeratu dira edukiok, autoktonoei eta atzerritarrei begira, euskaldunei eta euskaldunak ez direnei begira. Denentzako mezuak eta azalpenak behar ditugu, denen arteko gogoeta partekatua sustatu nahi delako. Erabilitako diskurtsoaren abiapuntua eta azken xedea familia guztien seme-alabak dira: gurasoek euskaraz jakin zein jakin ez, ume guztiak euskaldunak dira, etxean edo eskolan euskara ikasten ari dira, euskal gizartean bizi dira, eta, beraz, euskararekin lotutako premia batzuk dituzte, familien, irakasleen eta herriaren aldetik ase egin behar direnak. Horretarako gurasoek eta irakasleek partekatu behar dute zeintzuk diren testuinguru linguistikoaren gakoak, zer dagoen jokoan eta zeintzuk izan daitezkeen garatzeko estrategiak familia guztien umeen hobe beharrez, eta, bide batez, euskararen eta herriaren hobe beharrez.

Jarraian azalduko ditugu, labur, markoan jorratzen diren gai nagusiak.

3.1 Euskararen egoeraren eta erabileraren zenbait gako

Euskaraz ez dakitenek ezagutu eta ulertu behar dituzte euskararen egoerarekin eta erabilerarekin tematzearen arrazoiak, inork azaldu ohi ez dizkienak (Zapata 2016, 2021).

Hasteko, egoera soziolinguistikoaren desoreka eta euskararen egoera minorizatuaz azaltzen zaie, eta baita euskararen estatusa zein den zonalde bakoitzean: euskara ofiziala dela EAEn gaztelaniarekin batera, Nafarroan lurraldea zonaldeka zatikatuta dagoela eta, horren arabera, herritarrei hizkuntza-eskubide ezberdinak aitortzen zaizkiela, eta Ipar Euskal Herrian euskarak ez duela inolako ofizialtasunik. Zehazten zaie, baina, EAEn euskara ofiziala izan arren, ez dagoela gaztelaniaren egoera berean, euskara jakitea ez baita derrigorrezkoa eta gaztelania jakitea, bai, ordea. Euskararen egoera minorizatuaren arrazoiak eta ondorioak jakinarazten zaizkie, baita euskara egoera ahul eta mehatxatuan dagoela ere. Euskararen zapalkuntzaren memoria jaso dute zenbait egilek (Torrealdai 1998; Izagirre 2010; Anaut 2013), baina ez da posible bere osotasunean garatzea markoa partekatzeke egiten den saio horretan; hala ere, beharrezkoa da zapalkuntza horren berri labur ematea edo, gutxienez, pasarte esanguratsu batzuk gogoraraztea, Frankismo garaikoak, kasu. Agerian jartzen da, halaber, hizkuntzaren egungo erronka nagusia, hots, ezagutza zein erabilera areagotu beharra. Ezagutza eta erabilera ez baitira baliokideak eta hizkuntza jakiteak ez du berez hiztunak erabiliko duela esan nahi (Soziolinguistika Klusterra 2022; Eusko Jaur-laritzako Kultura eta Hizkuntza Politika Saila 2023; Iurrebaso 2023); erabileran dugu erronka handia gaur egun, horrexetan jokatzeko baita hizkuntzaren etorkizuna.

Markoaren barruan «arnasgune» kontzeptua azaltzen da, eta euskarak hegemonia duen espazio horien funtzioa eta garrantzia (Fishman 1991; Zal-bide 2016, 2019). Harira dator, baita ere, gogoraraztea, euskal hiztunek eskubidea dutela euskara erabiltzeko, euskaraz bizitzeko, eta euskara erabiltzen «tematzea» ez dela euskaraz ez dakiten pertsonetikiko adeitasun edo edukazio falta —maiz leporatu izan zaien karga, eta sentitzera ere iritsi direna— (Belmar 2024), justiziaren aldeko jokaera baizik, eta baita eskubide eta premia pertsonal eta soziala ere. Aipatzen zaizkie, gainera, familia atze-

rritarren umeei euskara ikasteak ekarri ahal dizkien onurak eta ez ikasteak, berriz, ekarri ahal dizkien desabantailak (Barquín 2008).

Orain arte zerrendatutako edukiak ezagunak dira euskaldunentzat (ez denak denentzat), baina, hein handi batean, ez dira ezagunak beste herrialde batzuetatik etorritakoentzat. Bide batez, euskaldun batzuen diskurtsoa garatzeko eta kontzientzia areagotzeko ere baliagarriak izaten dira, proiektuaren barruan egindako saioetan euskaldunek maiz esan izan duten bezala.

3.2 Familia guztiekin izan beharreko komunikazioaren garrantzia

Euskaraz —oraindik— jakin ez arren, komeni da ikastetxeko familia guztiek informazioa jasotzea eta parte hartzeko aukerak izatea. Are gehiago arlo sozioekonomikoan eta kulturalen desabantailan dauden familien kasuan. Eta ez soilik haien umeen mesederako eta haien umeen eskola-ibilbidea errazteko, baizik eta denontzat beharrezkoa delako gizarte-kohesioa sustatzeko eta giro adeitsua eraikitzeko, horrexek ahalbidetuko baitu familiak komunitatearen partaide sentitzea eta komunitateko egitasmoetan parte hartzea (Quintas, Arratibel eta Barquín 2022). Komunikazioa bermatzeko modua ez da denok gaztelaniaz egitea, orain arte, hainbatean, pentsatu izan den bezala... Bide berriak urratu behar dira, beraz, komunikazio hori bermatzeko.

3.3 Euskararekiko jarreraren garrantzia

Guraso batzuek ez dakite euskaraz eta saioan animatu nahi dira ikastera. Badakigu haien artean asko ez direla ikasten ari (Begirune Fundazioa 2023). Baina aita-amek euskara jakin ala jakin ez, garrantzitsua da horiek kontziente izatea, behintzat, beren umeei euskararekiko jarrera positiboa transmititzea axola handiko kontua dela, euskara umeentzat eskolako ibilbidean ezinbesteko tresna den heinean, besteak beste. Horretarako estrategia errazak partekatzen dira familiekin: etxean mezu positiboak ematea euskararen alde, umeek produktu kulturalak euskaraz kontsumi ditzaten bultzatzea edo aisialdia euskaraz egin dezaten animatzea. Mezu horri eutsi zaio familientzat

sortutako hainbat gida eta materialetan azken hamarkadetan (ikus, adibidez, Nafarroako Euskara Zerbitzua 2008, 2011; ERA eskola eta Barquín 2023). Horrekin guztiarekin familien hizkuntza politika planifikatzeko (Hollebeke, Struys eta Agirdag 2020) irizpide batzuk eskaintzea da asmoa.

3.4 Familia-hizkuntzen garrantzia

Alderdi hau oharkabe pasatzen da batzuetan eta arreta merezi du. Izan ere, hainbat ikerketak erakusten du, familia barruan erabiltzen den hizkuntzaren gaineko praktikak eta sinesmenak lotuta daudela haurren emaitza linguistiko, emozional eta kognitiboekin (Hollebeke, Struys eta Agirdag 2020). Eskolako eta herriko eragileek ulertu behar dute familien hizkuntzekiko estimua ere adierazi behar dutela, eta gure saio horretan nola jokatu aztertzen da, oinarriko elkarrekikotasunaren izenean. Horretarako, eskolan martxan jar daitezkeen estrategia txikiak partekatzen dira, eta familiei ere azpimarratzen zaie zein garrantzitsua den etxeko hizkuntza(k) seme-alabei transmititzea, horrek umeei eta komunitate osoari onurak ekarriko baitizkie (Coelho, Oller eta Serra 2013). Batetik, etxeko hizkuntza norbere identitatearen parte delako (Maalouf 1999), eta bestetik, familientzat zein komunitate osoarentzat baliabide garrantzitsua delako. Are gehiago, hizkuntza ofizialak eta etxeko hizkuntzak dakizkiten herritarrak harremanak eta elkarbizitza euntzeko erreminta baliotsua izan daitezke, egin dezaketen zubi-lanari esker.

Kontuan izan behar da, gainera, lehen hizkuntza funtsezkoa dela garapen kognitiborako, eta bereziki da nabarmena oso txikiak etorri ez diren ikasleen kasuan; izan ere, hizkuntza berria ikasi bitartean, pentsatzen, gogoeta egiten, beste alderdi batzuk ikasten... jarraitu behar dute, eta horretarako tresna osoa eta konplexua behar dute, hau da, ordura arte etxean garatu dutena. Beraz, lehen hizkuntza ondo ikastea eta erabiltzea abantailatzat jotzen dugu, eta gainera eskolako hizkuntzak ikasteko oinarri ere bada, hortixek egiten baitira lehen transferentziak beste hizkuntzak ikasten direnean (Cummins 2017).

Ahaztu gabe izan dezagun, bestalde, euskaldunak ez diren familien etxetan gehien erabiltzen den hizkuntza gaztelania dela (jatorri hegoamerikarra dutelako, Espainiako Estatuko beste erkidego batzuetatik etorri direlako,

edo, noski, euskara ez dakiten autoktonoak direlako). Gure testuinguruan gaztelaniak, hegemonikoa den heinean, ez du babes berezirik behar, baina umeek beren etxeko hizkuntza ere estimatua den mezua jaso behar dute (Barquín 2008). Finean, etxeko hizkuntzen trataerak eragin behar du eskolaren zein familiaren hizkuntza-politikan.

3.5 Elkarrekikotasun-ariketa

Prozesuak hizkuntza ezberdineko hiltunen arteko konplizitatea ehundu nahi du. Amin Maaloufek (1998: 60), gakoa elkarrekikotasuna dela esan zuen. Beronen hitzak:

Bestearengana erabakitasunez joateko, besoak zabalik eta burua tente eduki behar dira, eta ezin dira besoak zabalik izan burua tente eramanda baizik. Ematen den pauso bakoitzean, sentitzen bada beretarrei traizio egiten zaiela eta norbere buruari uko egiten zaiola, bestearenganako hurbilketa biziata egongo da; ikasten ari naizen hizkuntzaren hiltunak nire hizkuntza errespetatzen ez badu, haren hizkuntza mintzatzeak irekitasun-keinu izateari utziko dio, eta mendekotasun- eta sumisio-ekintza bihurtuko da. (*Artikulu honen egileok itzulia*)

«Euskara-jendeak» (Xamar 2006) azken hori ondo ezagutzen duen sentimendua izanik, asmoa da konplizitateak, elkar ulermena, elkarren arteko kontzesioak eta hitzarmenak egiteko espazioak eta giroa sustatzea.

3.6 Identitate pluralaren aukera

Maaloufen gogoetatik abiatuta, identitate pluralaren kontzeptua jorrazten da gure markoaren barruan, identitate-mota hori erraztea baita gure proposamena komunitate osoarentzat. Horren arabera, atzeritar jatorriko familien umeak ere «bertakoak» dira —berdin dio non jaioak diren— eta aldi berean familiek transmititutako jatorriarekiko lotura ere sentitzea daukate. Hartara, ez dute zertan jaso nongotasun bakarra aukeratu behar dutelako mezurik, eta ez dute bestea traizionatzen ari direla zertan sentitu. Alderantziz, atxikimendua esperimenta dezakete gizarte, komunitate, kul-

tura edo lurralde bat baino gehiagorekikoa (Maalouf 1999). Hala ere, harrera-gizartean hedatuen dagoen ikuspegia da etorkinen seme-alabek familiaren jatorriarekin lotura baino ez daukatela, are gehiago ume eta gazte arrazializatuen kasuan (Urizar, Barquín eta Jiménez de Aberasturi 2023).

Eta hori linguistikoki ere islatzen da, adibidez, euskal hiztun bat guraso atzerritarrak dituen haur euskaldun bati gaztelaniaz mintzatzen zaionean. UEMAKo kanpaina batek (2023ko azaroan abiatua) joera horren kontrako kontzientzia suspertu nahi izan zuen. Izan ere, ume eta gazte horiek harre-ra-gizartean hazten eta ikasten ari dira eta bertako erreferentziak berenak ere badira. Bestalde, ume eta gazteok bertakotasuna edo hemengotasuna sentitzea, euskara zerbait propiotzat hartzeko faktorea ere izan daiteke, eta ez soilik autoktonoen ondorengo ondare gisa (Barquín 2009; Urizar, Barquín eta Jiménez de Aberasturi 2023). Identitate hori besteekin elkarrekin-tzan eraikitzen da, eta eraikuntza horretan garrantzitsua da irakasleen, senideen zein herriko bizilagunen begirada.

3.7 Prozesuaren izaera

Egitasmo honek prozesu bat proposatzen du, dinamikoa eta ziurgabea izango dena. Parte-hartzaileei hasieratik jakinarazten zaie prozesua ez dela «perfektua» izango, gora-beherak egongo direla; dinamikoa izango da eta testuinguru bakoitzera egokitu beharrekoa. Horrek esan nahi du ezin izango dela den-dena aurreikusi eta estrategia batzuk ez direla beti ederto aterako, edo parte-hartzaileok nahiko genukeen bezala, behintzat. «Hurrengoan hobeto» izan da behin baino gehiagotan erabilitako esaldi bat. Bestalde, argi adierazten da asmoa dela arlo batzuetan hobekuntzak egitea, ez den-dena azkar konpontzea; euskararen biziberritzearen bidea konplexua da, eta gure helburua erronkara erpin jakin batetik hurbiltzea da.

3.8 Prozesuaren estiloa

Proiektuaren markoan ez daude soilik edukiak, jokatzeko estilo bat ere badago. Izan ere, giro adeitsua bultzatzea ezinbesteko printzipioa da: begi-

runea, gertutasuna eta umore ona. Horrek ez du esan nahi, prozesuan zehar, kezka, irainak eta minak agertzen ez direnik. Horretarako aukera ere egon behar da eta esperientziak eta ikuspegi desberdinak atera behar dira; baina, ondoren, aurrera jarraitu behar da, jarrera eraikitzailearekin. Solaskideei hasieratik jakinarazten zaie prozesua adeitasunez eta giro onean garatzen saiatuko garela, une jakin batzuetan kezka eta haserreak azaleratuko badira ere. Proposamen horrek indar performatiboa izan du eta prozesuaren izaerari eragin dio: ohiko haserre- eta eraso-girotik alde egin da, elkarrekikotasun-ariketa abegikorra sustatu du. Honenbestez, eta Amonarrizen hitzak geure eginik, euskararen aldeko planteamendu honi oinarri etiko eta diskurtsibo sakona eta integratzailea ematen saiatzen ari garela esan dezakegu, gizarte hobe, berdinzaleago eta justuagoa eratzen laguntzeko, gizarte eleaniztun bat zeinetan euskara hizkuntza nagusi izango den eta bestelako hiztunen hizkuntza-eskubideak errespetatuko diren (Amonarriz 2019).

4. Alderdi metodologikoa: esku hartzeko estrategiak

Orain arte azaldutako erronkei erantzuteko, prozesu bat eta estrategia batzuk diseinatu ziren.

4.1 Prozesua

Prozesuari dagokionez, hasieratik sei urrats definitu ziren, eta hezkuntza-komunitate bakoitzeko kronograma prozesu horren arabera erabakitzen da:

2. irudia. Prozesuaren atalak

4.1.1 *Gaiaren problematizazioa*: lehen urrats honetan, herriko talde eragilea lehen aldiz biltzen da egoera aztertzeko, gakoak eta erronkak identifi-

katzeko eta helburuak finkatzeko. Hizkuntza-trataeraren markoa partekatzek lagundu egiten du horretan.

4.1.2 *Prozesua adostea eta formatuak aurkeztea*: hezkuntza-komunitatearekin egingo diren urratsak, jarduerak eta epeak adosten dira. Hizkuntza-trataera berezitua behar duten egoera komunikatiboak identifikatu, formatuak aztertu eta talde eragileko eragile bakoitzak horiek non eta nola aplikatu ditzakeen aztertzen da.

4.1.3 *Komunikazio-formatuak lantzea*: ikasturte hasieran ikastetxeko irakasle eta gurasoeekin zein interesatuta dauden herri-eragileekin formatuak lantzen dira, erakunde bakoitzeko partaideek hizkuntza-trataeraren marko partekatua osa dezaten eta erabaki dezaten zeintzuk formatu diren lagungarri beren esku-hartze eremuetan.

4.1.4 *Komunikazio-formatuak inplementatzea*: ikasturtean zehar formatuak aplikatu egiten dira, alegia, erakundeak bere praktikan lagungarri zaizkion esku-hartze estrategiak inplementatu eta horien balorazio-orriak jasotzen ditu. Horretarako, garrantzitsua da erakunde bakoitzak ere bere talde eragile propioa izatea, ikasturtean zehar erakundeko ardura hartu eta bere esku-hartzea dinamizatuko duena.

4.1.5 *Inplementazioa aztertu eta sistematizatzea*: aholkulariek urtean zehar jasotako balorazio-orrien azterketa egin ondoren, talde eragileekin lehenengo, eta erakunde guztiekin zuzenean ondoren, egindako ekintzak eta formatuak aztertu eta ebaluatu egiten dira, eta hobetzeko edo egokitzeko irizpideak ere proposatzen dira.

4.1.6 *Hurrengo urratsak elkarrekin diseinatu eta adostea*: talde eragilearekin, urteko prozesua ebaluatzen da, formatuetan egiteko egokitzapenak adosten dira eta erabakitzen da zeintzuk izango diren hurrengo urratsak: zeintzuk formatu sistematizatuko diren eta zein izango den hurrengo ikasturteko dinamika, besteak beste.

Prozesu hori, herri guztietan, hezkuntza-komunitatea ordezkatzen duen talde eragilearekin batera adostu eta inplementatzen da.

4.2 Estrategiak edo formatuak

Prozesuaren inplementaziorako estrategia gisa, tresna edo formatu batzuk sortu dira. Tresna horiek diseinatzeko, hezkuntza-komunitatean helduen arteko bilkura eta komunikazio-egoerak identifikatu dira, familiek nolabait parte hartzen duten egoerak, adibidez, geletako bilerak ikasturte hasieran, familien elkarteko bilerak, geletako gurasoen arteko Whatsapp taldeak... Egoera komunikatibo horietan elkar ulertzeko eta elkarrekin aritzeko estrategiak diseinatu dira, egoera horiek kudeatzeko hizkuntza-trataera eta familien arteko harremana sustatzeko. Eta hezkuntza-komunitateak estrategia-modu zehatz horiek elkarrekin aztertzeke eta egokitzeke, probatzeko eta ebaluatzeke prest egon dira.

Proiektuaren hasieran, Zaldibian, hainbat egoera komunikatibo identifikatu ziren, eta horietan jarduteko 6 formatu. Hiru ikasturteko inplementazioak eta ebaluazioak formatu horiei egokitzapenak eragin dizkie, baita egoerak eta tresnak fintzen lagundu ere. Gaur egun 15 dira guztira hezkuntza-komunitateetan lantzen ari diren formatuak. Horietako batzuk egoera komunikatibo zehatzei erantzuteko estrategiak dira (ikasturte hasierako bilera nola egin, aldibereko itzulpena nola antolatu...); eta beste batzuk, berriz, erakundeetan gogoeta eta gaiarekin lerrokatutako ekintzak sustatzeko proposamenak dira (etxeko hizkuntzen trataera nolakoa den aztertu edo zenbatekoa eta nolakoa den atzeritar jatorriko pertsonen parte-hartzea...). Formatu guztiak egitura berberarekin aurkeztu ditugu: helburua, ezaugarriak, abantailak eta kontuan hartzeko alderdiak edo gomendio praktikoak. Hona hemen adibide bat:

3. irudia. Formatu-adibidea (marko linguistikoa partekatze azalpena)

1. FORMATUA - JARDUERA
MARKO LINGUISTIKOA PARTEKATZEKO AZALPENA

EZAUGARRIAK

- o Egoera eta eskolaren hautu linguistikoa jasotzen duen azalpena da.
- o Eduki soziolinguistikoak oinarritzekoak eta errazak izango dira.
- o Tonua zainduko da: positiboa, lagunkoia, ez ezer leporatzeko ez errudun sentiarazteko.
- o Ikasturte hasiera gutxietan egin beharko litzateke.
- o Bigarren urtetik aurrera, elkartu ahal dira saio berean guraso berriak, aurreko saioetan egon ez direnak eta irakasle berriak.

ABANTAILAK

- o Hartzaileak –guraso etorkinak zein euskaldunak eta irakasleak– elkarrekin izatea.
- o Itzulpen sistema erabiliz gero, guraso guztiak batera egon daitezke, eta elkarriketa konpartitu dezakete.

HELBURUA

- o Eskolako gurasoei eta irakasleei eta herriko eragileei euskararen tratuaz gogoeta egitea.
- o Gurasoei, irakasleei eta eragileei egoera ulertzeko datu eta irizpide batzuk ematea.
- o Euskararen aldeko hautua eta garrantzia azpimarratzea.
- o Eskolako hizkuntza guztiekin adeitasuna erakustea.

KONTUAN HARTZEKOAK

- o Eskolako kide batek eman dezake azalpen hau.
- o Gurasoak bilerara erakartzeko estrategiak erabiliko dira: zuzenean gonbidatu, umeen zaintza zerbitzua prestatu...
- o Parte-hartzaileen testigantzak, iritzia... jasotzeko aukera egongo da. Batzuk deserosoak izan daitezke eta elkarriketa kudeatu beharko da.
- o Komeni da denbora eskaintzea talde dinamika bat egiteko eta pertsonen ahotsak entzuteko, beraz, 2 orduko saioa komeni da.
- o Unea izango da eskolako hizkuntzaren garrantzia hitz egiteaz gain, etxeko hizkuntzen garrantzia azpimarratzeko.
- o Guraso euskaldun guztiak ume guztiekin euskaraz arituko direla landuko da.
- o Jarduera hau harrera planaren barruan egongo da, irakasleentzat zein gurasoentzat.

Formatuak honako hauek dira, modu laburrean azalduta:

a) **Marko linguistikoa partekatze azalpena.** Prozesuaren abiapuntua da, bai irakasleentzat, bai familientzat, bai herri-eragileentzat (udaleko zerbitzuak, kirol-taldeak, aisialdi taldeak...). Izan ere, proiektua eta prozesua bera ondo ulertzeko, oso garrantzitsua baita partaide guztion arteko marko partekatua izatea. Edukia eta estiloa azaldu ditugu aurreko epigrafeetan. Bigarren urtetik aurrera saio bakarra egiten da, guraso eta irakasle berriekin, denekin batera.

Saioarekin zera bilatzen da:

- Eduki garrantzitsu batzuk partekatzea eta gogoeta bultzatzea: gehienak nozio soziolinguistikoak dira, oinarritzekoak, ulerterrazak eta testuinguruan kokatuak.
- Jarrerak hobetzea: euskararekiko, familien hizkuntzekiko, aniztasunarekiko... Bizikidetzaren erraztea da azken xedea.
- Proposatuko diren estrategiei edo formatuei begira oinarria jartzea: formatuak aurkeztu eta lanketarako urratsak proposatzen dira.

Saioaren nahia da mota guztietako hiztunak elkarrekin egotea; familien eta herri eragileen kasuetan, euskaraz dakiten eta ez dakiten pertsonak elkartzea, bertan jaioetakoak eta atzeritik etorritakoak batera egotea.

b) Markoa laburtzeko diptikoa. Proiektuaren eta marko linguistikoaren laburpena, paperean familiei eskura ematen zaie ikasturte hasieran. Horrek irakasleei, modu erraz eta laburrean, proiektuaren eta markoaren berri ematen laguntzen die, eta familiei, proiektuan kokatzen. Bi modutara egin dira diptikook orain arte: euskaraz idatzita gehi beste hizkuntza batzuetarako QR bidezko itzulpenak emanez, edo «euskara-gaztelania» testu elebiduna ezarriz.

c) Bilera eta jardueretan aldibereko itzulpena. Garrantzitsua da bileretan esaten dena denok ulertzea eta euskaraz dakitenak eta ez dakitenak elkarrekin egotea, bata bestearekin harremana sustatu eta gogoeta partekatua egiteko. Horretarako, aldibereko itzulpena egitea bideratu da telefono mugikorra erabilita, Telegram aplikazioko ahozko kanalaren bidez. Itzulpena euskaratik gaztelaniara izaten da orokorrean, baina beste aukera batzuk ere egon daitezke, horretarako prest dauden pertsonak aurkituz gero: euskaratik arabierara, euskaratik errumanierara... Kasu horietan kanal bat irekiko litzateke hizkuntza bakoitzeko. Itzulpena ez da profesionala, komunitateko pertsonen egin da. Beraz, ez da perfektua eta euskaldunei zein euskara ez dakitenei ahalegina eskatzen die. Elkarrekikotasun-ariketa da.

d) Familiekin ikasturte hasierako bilera. Proiektuaren proposamena da bilera hori hiru alderditan eraldatzea: aldibereko itzulpena, bileraren egitura eta gurasoak erakartzeko motibazioa. Gelako tutoreak gurasoekin egiten duen ikasturte hasierako bilera testuinguru bikaina da familien arteko harremanean eragina izateko. Horretarako, bileraren forma eta egitura aldatu da. Batetik, bilerak euskaraz egiten dira aldibereko itzulpenarekin. Horrek irakasleei elkarlana eskatzen die bilerak prestatzeko. Bestetik, bilera bi fasetan egiten da, fase informatiboa lehendabizi, eta gurasoen arteko dinamika eta elkarriketaren fasea ondoren. Bigarren fase horretan, gurasoak taldeka biltzen dira galdera edo gai baten inguruan hitz egiteko, eta horren ostean gelan partekatzen dituzte ondoriook. Galderak esanguratsuak izan behar dira, gurasoek benetako ekarpena egin ahal izateko. Dinamika horrek norabide bakarreko komunikazioa gainditzen laguntzen du; gainera, fami-

lien parte-hartzea, ekarpena eta partaide izatearen sentimendua sustatzen ditu, eta familien arteko harremana eta giro ona errazten ditu, une horretan eta aurrerantzean ere bai. Hemen azaldutako aldaketa erronka handia da irakasle askorentzat eta kezka eta beldur apur batekin aurre egiten diote. Baina eskarmentuz dakigu, dinamika hori burutu ondoren, irakasleek berek ere oso positiboki baloratzen dutela esperientzia berria.

e) Ekaineko bilera familia berriekin. Hurrengo ikasturteko familia berriekin (bi urteko gelako haurren familiekin) egiten den bilera baliatzen da hasieratik, eskolako informazioa partekatzeko ez ezik, baita proiektu honek ekarri dituen aldaketa batzuk aplikatzeko ere: ikastetxeko irizpide linguistikoekin berri eman eta aldibereko itzulpena erabili, markoaren zertzelada batzuk azaldu, gurasoen arteko dinamika txiki bat egin...

f) Familientzako idatzizko oharra. Familiei informazioa nola bidaltzen zaien aztertzen da eta, euskarari lehentasuna emanda, familien ulermenaren berraztertzeko irizpideak nola aplikatzen diren, nolako asetasun-maila dagoen edo komunikazio hori nola hobe daitekeen pentsatzeko aukera proposatzen da.

g) Difusiodónde kanala Telegramen. Ikastetxeko irakasleek edo zuzendaritzak familiei informazioa azkar eta eraginkor helarazteko balio du. Telegram aplikazioaren kanal bat erabiliz gero, euskara hutsean bidal litezke mezuak eta hartzaileak telefono mugikorrean aurrez ezarrita duen hizkuntzara berehala itzultzeko aukera izango du, bi klik eginez soilik, jasotako mezua kanpoko itzultzaile batera kopiatu gabe. Aplikazioko itzultzaileak ez du oraindik hizkuntza guztietara itzultzen, baina bai askotara. Herri-eragileentzat ere baliabide interesgarria izan daiteke.

h) Familien elkarteko kudeatzaileen bilerak. Proiektua martxan den herrietan bilerok euskaraz izan ohi dira, eta partaideak euskaldunak izan ohi dira. Bertan euskaldunak ez diren familiak ere egotea sustatu nahi da, gurasoen arteko harremana eta elkarlana bultzatzeko eta ikastetxearekiko familien inplikazioa garatzeko. Euskaraz izaten jarrai dezaten, aldibereko itzulpena proposatu da (xuxurlariaren bidez edo Telegram aplikazioaren bidez). Gauza bera guraso-elkarte osoa biltzen denerako ere.

i) **Gelako Whatsapp/Telegram taldeak.** Familien arteko komunikazio eta harremana gelako Whatsapp taldeen bidez egiten da askotan. Kasu batzuetan gela berean familiak bi taldetan banatuta ere egon daitezke, euskaldunak eta euskaldunak ez direnak, ulermena bermatzeko. Talde bakarra egon izan denean, gatazkak sortu izan dira maiz, euskaraz adierazten direnen eta euskaraz ulertzen ez dutenen artean. Telegram aplikazioa erabiliz, mezuak euskara hutsean izan daitezen proposatu da, familia guztiak talde berean egon daitezen, mezuen gainean bi klik eginez, mezuak norbere hizkuntzara itzultzeko aukera dagoelako. Horretarako, ahalegin berezia egin behar da, erabiltzaile batzuentzat batere erraza ez dena: mezuak euskara batuan eta zuzen idazten saiatzea, aplikazioaren itzultzaileak egoki itzuli ahal izateko.

j) **Etxeko hizkuntzen presentzia eta trataera.** Eragile bakoitzak aztertuko du bere erakundean nolako presentzia edota trataera duten euskara ez diren familia-hizkuntzek, eta landuko du nola erakutsi estimua edota nola eman lekua hizkuntza horiei bere eremuan. Hau eskola-eremuan bereziki aintzat hartzen da.

k) **Atzeritar jatorriko pertsonen parte-hartzea gure esku-hartze eremuan.** Helburua zera da, atzeritar jatorriko pertsonen parte-hartzea, ekimena eta ekarpena areagotzea; aztertu beharko da, beraz, erakundean zer presentzia eta trataera daukaten eta zer aukera egon daitekeen presentzia hori hobetzeko, aktibatzeke. Konplizitateak ehuntzeko eta euskaraz ez dakiten pertsonak euskarara erakartzeko, ezinbestekoa baita lehenengo lankidetzarako aukerak zabaltzea.

l) **Desabantailan dauden ikasleen presentzia eta parte-hartzea eskola-orduz kanpoko ikasleentzako jardueretan.** Ikastetxe bakoitzak aztertuko du, zein presentzia eta trataera daukaten familia atzeritarreko ikasleek eskolak eskaintzen dituen eskola-orduz kanpoko jardueretan, ikasle horien presentzia errazteko eta bultzatzeko asmoz. Herri-eragileekin ere aztertu behar da gai hori. Oztupoak aztertuko dira (ekonomikoak, kulturalak, informazio falta, ekintza horien abantailak ez ulertzea...) eta baita ere, trataera hobetzeko, egon daitezkeen aukerak eta egin beharreko urratsak.

m) Kulturarteko festak eta jarduerak ikastetxean eta herrian. Ekimen horietan testuinguruak eskainiko dira jatorri desberdineko pertsonen arteko harremanak errazteko giro atsegina batean. Kontuan hartuko da ekintzak etniko-folklorikoak edo estereotipoetan oinarrituak soilik ez izatea, baizik eta, nagusiki, harremanak sortzeko eta gauzak elkarrekin egiteko espazioak eta aukerak izatea.

n) Prozesuaren inguruko informazioa zabaltzea. Hezkuntza-komunitateari eta herriari prozesuaren inguruko informazioa helaraztea du xede. Informazioa zabaltzeko bidea hautatu behar da (eskolaren webgunea edo bloga, Udalaren webgunea, eskolako edo herriko aldizkaria...), proiektuaren gaineko informazioa partekatzeko aukera izateko eta eragileen artean diskurtso partekatua eratzen laguntzeko. Jardute horrek proiektuari ikusgarritasuna ematen dio.

ñ) Sistematizazioa. Formatu guztiak ez dira egokiak proiektuan parte hartzen duten eragile guztientzat, beraz, bakoitzaren esku-hartze eremuan erabilgarri direnak landuko dira ikastetxeekin, familiekin eta herri-eragileekin. Berei dagokie, ondoren, horien inplementazio-aukerak aztertzea, haien beharrei erantzuten dietenak gauzatzea, baloratzea eta egokitzea edo finkatzea. Esan gabe doa, ikastetxe eta erakunde guztiak ez direla leku berberera heldu, eta haietako batzuk harago iritsi direla beste batzuk baino; horretarako zenbait faktore daude, 5.2 atalean azalduko direnak.

5. Esperientziazatik ikasitakoa

Hiru ikasturteko ibilbidean, hainbat izan dira ikaskuntzak eta praktika interesgarriak.

5.1 Praktika onak

Proiektuak sormenerako bideak zabaltu ditu eta aurreikusita ez zeuden praktika interesgarri ugari agertu dira. Proiektuak aplikaziotik haragoko inspirazioak sustatu ditu eta bai ikastetxeetan bai herrietan proiektuarekin

lerrokatutako ekintzak eta ideiak garatzen dira. Ekintza eta ideia horiek praktika onen bilduma batean jasotzen dira, formatuen aplikazioaren zein proiektuaren bizi-indar eta sormen-gaitasunaren adibide gisa, eta prozesuan zehar talde eragileekin partekatzen dira. Jarraian ikus daitezke adibide batzuk.

- i) Hizkuntza-trataeraren markoaren aurkezpenari lotuta, adibidez, aholkulariak izan dira lehen urtean markoa azaldu dutenak, baina proiektuaren hirugarren urtean, aholkularia bi gurasorekin batera aritu da herri batean lan hori egiten, guraso euskalduna bata, eta Marokotik etorritako gurasoa, bestea. Diskurtsoa eta proiektua bera bereganatu duten erakusgarri. Eta proiektua eta markoa modu laburrean azaltzeko, ikastetxe eta herri batzuetan irizpide nagusiak azaltzeko diptikoak egin dira, guraso-bileretan banatzeko, esaterako, hainbat hizkuntzatako itzulpenetara QR bidezko loturekin.
- ii) Telegram aplikazioa tresna eraginkorra suertatu da euskararen erabileraz errazteko. Ahozko kanalen bidez aldebereko itzulpena normalizatu egin da proiektuan ari diren ikastetxe guztietan, bai guraso-bileretan irakasleen bidez, bai ikastetxeetan antolatzen diren hitzaldietan ere, kanpotik datozen hizlariak ere hori bera eskatu baitzaie, eta horrela beste batzuen akuilu eta biderkatzaile bihurtu da sistema. Ekin-tzetan itzulpena egongo dela iragartzeko logo edo irudiak ere sortu dira han eta hemen.
- iii) Ikasturte hasierako bilerari dagokionez, gurasoek, oro har, oso ondo baloratu dituzte aldaketak, eta herri bateko eskolan, kasu, urtean zehar bigarren bilera bat egiteko eskatu dute. Harrezkero, bigarren bilera horretan gela bakoitzaren beharren araberrako gaiak jorratzen dira, eta ez da falta haiek eskatutako kaferik ez pastarik... Eta dinamika bera erabiltzen da guraso berriekin ekainean egiten den bileran ere. Berritasunak izan ditu baita gurasoak bilerara deitzeko moduak ere: gonbidapena ikasleek eginda (hitzez, irudiz edo bideoz) edo umeen oparien truke ikasgeletako paretak mezuz eta ikasleen edo gurasoen argazkiz osatutako horma-irudiz apainduta. Eta ikasleengan ere izan du eraginik bileren aldaketa horrek: ikasleek beren gurasoek

gelan zer egin duten jakin nahi dute, zer kontatu zaien, zertaz hitz egin duten...; eta irakasleek denaren jakitun ipintzen dituzte, umeek adi entzuten dute eta pozik amaitzen dituzte bezperan sobratutako pastak. Gurasoek gelako Telegram taldetik esker oneko mezua eta bileraren argazkia jasotzen dituzte, eta horrekin amaitzen da bilera-ekintza.

- iv) Familia-hizkuntzen trataerari dagokionez, areagotu egin da euskara ez diren hizkuntzen presentzia, bai eskolan, eta bai herrian. Ikastetxe-ko sarreran ongi-etorri-mezuak jarri dira ikastetxeko hizkuntza guztietan. Gelaren batean elkarlanean aritu dira arabiera dakien irakaslea arabiera etxeko hizkuntza duen ikaslearekin. Gurasoak ipuinak kontatzen geletan egon dira, beren jatorrizko herriaz hitz egiten edo hainbat hizkuntzatan ipuina grabatzen. Euskararen egunean, hitz kuttunak proposatu dituzte, euskarazkoak eta etxeko hizkuntzakoak, edo eskolako hizkuntzetako hitzekin lore bat osatu dute. Eta eguberrietako postalak eskolako hizkuntza guztietan jaso du urte berrirako zorion-agurra. Ama-hizkuntzen nazioarteko eguna (Hik Hasi 2024) ere ospatu da Kulturarteko Batzordeak kudeatuta. Ikasleengana ere iristen ari da, beraz, gaiaren gaineko sentsibilizazioa eta lanketa.
- v) Herrian arabierako klaseak eskaini dira, Udalaren webgunean harre-rarako gida edo Korrikaren azalpena hainbat hizkuntzatan argitaratu da, eta QR bidezko itzulpenak ugaritu egin dira. Haur guztiek aisial-dia euskaraz egin dezaten egitasmoak ere sortu dira: neguko astebu-ruetan filmak euskaraz, jatorri ezberdineko guraso boluntarioek anto-latuta; eskola-orduz kanpo haur txikiek umeekin euskaraz jolasten ikasteko jolas-parkea; ipuin-kontaketa liburutegian Haur Hezkuntza-ko eta Lehen Hezkuntzako haurrak biltzeko; edo haurrekin etxeko lanak egiteko boluntarioek eskainitako tarteak astean zehar.
- vi) Azkenik, ugariak izan dira proiektuaren berri emateko eta ezagutza elkar banatzeko sortutako aukerak ere. Hementxe adibide batzuk: eskolaren webgunean gaiarekin lotuta dauden ekintza guztiak «eus-kara eta kulturartekotasuna» etiketarekin argitaratzea, proiektuare-kin identifikazio argia egiteko; dokumental bat sortzea herriko aniz-tasunaren eta hizkuntza-trataeraren berri emateko, eta dokumental

horrekin bideoforuma egitea beste herri batean; herriko aldiakarietan proiektuaren berri ematea; proiektua herrian aurkezteko, prentsaurrekoak egitea; egunkari eta irratian, proiektuan lanean ari diren protagonistei elkarrizketak egitea; edo unibertsitatean jardunaldiak egitea, proiektuetan ari diren irakasle, guraso, teknikari edo aholkularien esperientziak eta ikasten ari garena partekatzeko³ (Hik Hasi 2023; Urdalleta Lete 2024).

Tokian tokiko esperientziekin elkar elikatzen eta garatzen doan ekosistema sortu dela esan dezakegu.

5.2 Azpimarratzeko oinarriak eta ikaskuntzak

Badira ideia batzuk urte batetik bestera azpimarragarri gertatu direnak, esplizitatzen joan direnak, eta arian-arian ikusten eta ikasten joan garenak.

- **Prozesuaren garrantzia.** Hasieratik partaide guztiek proiektuaren izaera ondo ulertzea erabakigarria da, hau da, prozesu batez ari garela ulertzea, ez berehalako aldaketez. Prozesua egin egin behar da, beraz. Horrek esan nahi du, prozesuaren izaeraz, inplikazioez eta bakoitzaren rolaz eta erantzukizunez hasieratik hitz egin behar dela, bestela denona eta inorena ere ez izateko arriskua dago.
- **Hezkuntza-komunitateko helduak protagonista eta ekintzaile.** Prozesua, orain artean, batez ere eskolan eta familietan ardatzu da, eta herriko beste eragile batzuk ere parte hartzen ari dira. Oihartzuna umeenganaino helduko da, umeak baitira, hein handi batean, oinarrian dauden interes nagusi eta partekatuak. Hain zuzen ere, umeen erabilera da askotan azaleratzen den kezka nagusia hezkuntza-komu-

³ Bi jardunaldi ireki antolatu dira HUEZIn, 2022ko abenduan lehena, «Euskara eta kulturartekotasuna udalerrri euskaldunetako hezkuntza-komunitateetan. Zaldibiako esperientzia» (<https://www.mondragon.edu/eu/-/abenduak-2-2022-jardunaldia>); eta 2023ko abenduan bigarrena: «Euskara eta kulturartekotasuna hezkuntza-komunitateetan II. Praktika onak eta ekarpen berriak» (<https://www.mondragon.edu/eu/-/euskara-eta-kulturartekotasuna-hezkuntza-komunitateetan-jardunaldia>).

nitatean. Gure proiektua kezka horretara hurbiltzen da, erpin jakin batetik: familien eta pertsona nagusien ekarpenaren aldetik.

- **Intentsitate baxua baina zorrotza.** Prozesuak ez du denbora eta ahal-egin handirik eskatzen, baina exigentzia-maila badu, eta ikasturte osoan zehar zaindu behar da, behar duen sendotasunez aurrera jarraituko badu. Tentsio horri hilabeteetan zehar eustea erabakigarria da. Talde eragileak zaindu behar du.
- **Lan-une trinkoak.** Lan-unerik trinkoenak kurtso hasiera (iraila) eta kurtso bukaera (maiatza edo ekaina) dira. Eskolen kasuan, horietatik dira garai txarrenak, zuzendaritzak eta klaustroak lanez gainezka baitaude. Hala ere, proiektuaren izaerak eta estrategiak behartzen dute bilera gehienak, halabeharrez, une horietan egitera, eta horrelaxe ulertu beharra dago hasieratik.
- **Erresistentzien trataera.** Badira, prozesuaren hasieran, proiektua «lan-zama gehiago» dela esaten dutenak. Eta ikasturte hasierako bileraren aldaketek, adibidez, irakasle batzuen erresistentziak eta beldur-rrak suspertzen dituzte sarri. Irakasleei azaltzen zaie prozesua xumea dela, baina aldaketa batzuk eskatzen dizkiela. Beldurrak eta erresistentziak adieraztea prozesuaren parte da eta arretaz entzun behar dira kezka horiek. Eta aurrera jarraitu. Mezu horiek bakarrik ez agertzen saiatzen gara denon artean, irakasle gehienak aldaketa horiek bere gain hartzeko prest baitaude, baina batzuetan ez dute haien ahotsa entzunarazten, eta gerta daiteke bi ekarpenek talde osoaren giroa erabat baldintzatzea. Beraz, garrantzitsua da prozesua gogotsu hartzeko, mezu positiboak igortzea eta beste herri batzuetan egindako aldaketen balorazio positiboaren berri ematea.
- **Ebaluazioaren garrantzia.** Saio bakoitzaren ondoren balorazioak egiteko galdetegiak jasotzea oso garrantzitsua da, beti forma berberarekin, ahal dela. Aldibereko itzulpenaren gainean ere galdetu behar da. Jasotako balorazioetan oinarritzen da ikasturte bukaeran egiten den ebaluazioa, eta ez parte-hartzaileen inpresioetan soilik. Ebaluazioak laguntzen du, gainera, zer eta nola finkatu eta egokitu erabakitzen. Prozesu ebaluatua da, beraz. Orokorrean eta une honetara arte, par-

taideen balorazioak oso positiboak izan dira kolektibo guztietan. Aurrera jarraitzeko gogoia adierazi da.

- **Sistematizazio beharra.** Ikasturte bukaeran sistematizazioari heldu behar zaio. Erabaki behar da zer mantendu hurrengo ikasturteari edo ikasturteei begira eta jarraipena nola bermatu. Izan ere, aurrerantzean tentsioari edo ahaleginari eustea eta inertzietara ez itzultzea berrikuntza-prozesuetan azaleratzen den erronka handia izan ohi da.
- **Eskuzabaltasuna.** Bilerak eta saioak pertsona askoren lan-ordutegitik kanpo egiten dira maiz, familien aukerak zein diren kontuan izanik. Proiektuak aktibismoa eskatzen du partaide guztien aldetik, bai aholkularien eta bai hezkuntza-komunitateetako partaideen eta herriko eragileen aldetik; beharizanen arabera erantzuteko konpromisoa hartzea eskatzen du. Eskuzabaltasun-ariketa da.
- **Erantzukizuna.** Arriskua dago hezkuntza-komunitatean eta herrian zera pentsatzekoa, aholkulariak direla prozesua inplementatuko dutenak eta aldaketa ekarriko dutenak, eta ez da, bada, hori horrela. Hezkuntza-komunitate bakoitzeko talde eragileak kudeatu eta dinamizatzen du prozesua, eta eskolak eta herriak eramaten dute prozesua aurrera, horrek denbora eta ahalegina eskatuko diela jakinik. Prozesuan parte hartzea borondatezkoa da, komunitateak eta talde eragileko partaideek erabakitzen dute, eta ekarriko dienaz kontziente izan behar dute.
- **Eskolako zuzendariaren/zuzendaritzaren inplikazioa eta lidergoa.** Faktore erabakigarria da hori. Bere babesa eta bermea argi esplizitatez, klaustroa animatzea eta bultzatzea, familiak erakartzea, elkarrekintzak erraztea eta zubi-lana egitea, ikastetxean jasotzen diren balorazio-orriak jasotzea eta aztertzea... eginkizun garrantzitsuak dira, eta, horiek gertatzen direnean, prozesuak eraginkorrak dira eta harago doaz.
- **Konplizitateen ehundura.** Gerta daiteke komunitatean beste «lider» argi bat, edo batzuk, ere egotea (guraso bat, udaleko teknikari bat, alkatea bera...). Esperientzietan ikusten da konplizitate horien onura,

hots, herriko eragileak inplikatzaren diren heinean, harago eraman daiteke eraldaketa-prozesua.

- **Pertsonen garrantzia.** Talde eragilean ere lagun inplikatuak behar dira, proiektuarekin lerrokatzen direnak. Ekimen guztietan bezala, «persona-faktorea» azpimarratu behar da. Emaizak faktore horrekin oso lotuta daude, alegia, pertsonen presentziarekin, komunikazioarekin eta dituzten harremanekin, antolaketarekin, malgutasunarekin, prozesuaren segimendua egitearekin, prozesuaren sena partekatu eta komunikatzearekin... Norberaren rolek argi egon behar dute eta errepresentazio berbera partekatu behar dute talde eragileko pertsonen.
- **Familien parte-hartzearen garrantzia.** Talde eragilean guraso-elkarteko kide batek egon behar du gutxienez, eta atzeritar jatorriko guraso batek ere bai. Atzeritar jatorrikoaren edo euskalduna ez denaren presentzia ziurtatzea ez da beti erraza eta ez da beti lortu, baina ezinbestekoa da, gogoeta eta prozesu partekatua egingo bada. Askotan guraso horiexek dira zubi-lana egiten dutenak beste guraso atzeritar batzuekin, eta rol horrek duen zeregina nabarmendu egin behar da.
- **Giroaren zaintza.** Garrantzitsua da elkarren artekoak entzutea, jasotzea, negoziatzea... Lehenago azaldu dugu giro adeitsua eta umore ona prozesuaren ezaugarri garrantzitsua dela, eta horixe izan da nagusitu den giroa egindako prozesuetan.
- **Telegram aplikazioaren erabilgarritasuna.** Telegram aplikazioa, oro har, eta ahozko kanala, zehazki, oso tresna erabilgarritzat jo da, eta hainbat formatutan proposatu da baliabide moduan. Hain izan da eraginkorra, ezen, eskolatik atera eta beste espazio batzuetara ere zabaldutako (udaletara, beste erakunde batzuetara, beste herri batzuetako ikastetxeetara...). Ezin da ahaztu, baina, tresna dela, ez helburua. Aldibereko itzulpena estrategia bat da eta, une honetan, eta teknologiak beste baliabide batzuk ekarri arte, aipatutako kanalak estrategia hori erabiltzea errazten du.
- **Itzulpen-lanaren konpromisoa.** Tresna bezain garrantzitsua da itzulpena egiteko borondatea eta esfortzua, ez baita lan erraza itzulpen-

-lana, are gutxiago menderatzen ez den hizkuntza batera itzuli behar denean, eta hori da, oro har, udalerri euskaldunetako parte-hartzaile askoren egoera gaztelaniara itzuli behar dutenean. Hori ere eskuzabal-tasun-ariketa garrantzitsua dugu.

- **Herri-ituna xede.** Ikastetxeetatik abiatu den proiektua izanik ere, partaide guztiek herriko egitasmotzat hartzen dute, euskararen eta kulturarteko harremanen garapena ez delako eskolaren erronka eta egitekoa soilik, eta derrigorrez herriko gainontzeko eragileen babes, konplizitatea, lankidetzeta eta koherentzia behar duelako.
- **Transferigarritasuna.** Ikusi da prozesua hein handi batean transferi-garria dela. Lehen azaldu bezala, une honetan hainbat herritara hedatu da eta haietan ere metodologia baliagarria izaten ari da. Bi herri handiagotan ere martxan jarri da, eta horietan hasierako planteamendua izan da herriko ikastetxe guztiekin lan egitea eta herriko eragileen esparrua esplizituki jorratzea, esan nahi baita, interesa eta aukera izan dezaketen ahalik eta eragilerik gehien erakarri direla prozesura, herri-ituna esplizitu eta ageriko egitera (Etxaniz 2023; Arantzamendi 2023). Horixe da etorkizunean jorratzen jarrai daitekeen bide bat.
- **Komunikazioa eta zabalkundea.** Praktika onen atalean aipatu den gisan, proiektua komunikatzeko eta ikasitakoak partekatzeko boka-zioz jaio da. Estrategia eta ekintza txikiak partekatuz, elkar elikatuz eta elkarren arteko solaskidetzan, biderkatzen eta handi egiten baitira egitasmoak. Eta solaskidetzeta horiek sortu eta mamitzeko antolatzen dira herrien arteko topaketak eta jardunaldi irekiak.

Idea horiek guztiak azaleratzen, garrantzia hartzen eta garatzen joan dira lau urteko esperientzia honen ibilbidean. Eta garatzen eta osatzen jarraituko dute aurrerantzean ere, proiektua hedatu ahala.

6. Azken hitzak

Azken 50 urteetan euskara berreskuratzeko egindako lanak eta lorpenak handiak izan dira, baina baita frustrazioak ere (Amonarriz 2019). Eta, aldi

berean, hamarkada hauetan zehar baldintzak eta testuinguruak aldatzen joan dira eta erronka berriak agertu. Une jakin honetan, erronka horien artean, zalantzarik gabe, Estatuz kanpoko immigrazioa dago, XXI. mende barruan hazten ikusi duguna. Lehen aipatu dugun bezala, etorri berrien kopurua ez da apalduko hurrengo urteetan; milaka lagun iritsiko dira beste herrialde batzuetatik eta aurreikuspena da horietatik % 13 baino ez dela pasatuko gure hezkuntza-sistematik, beraz, «Sisiforen gisa, euskarak gizar-te-erresaka pairatuko du, eta gero eta atzeragotik berriro ekin beharko dio, ezinbestez» (Aierdi 2022: 144). Beraz, tresnak eraiki behar dira halabeharrez, euskararen biziberritzeko aurrerapausoak egiten jarraitu ahal izateko. Bide hori urratzeko ekarpena egin nahi du proiektu honek, hiztun-komunitateko kideek elkarrekin hausnartzeko eta aldaketa txikiak elkarrekin pentsatzeko eta egiteko estrategien bidez. Gogoeta eta ekintza partekatuak eskolaren, familien eta herriko eragileen artean, komunitatean eta lankidetzan, beraz, hezkuntza-komunitatea saretzeko eta erantzukidetasunez aritzeko xedez (Hik Hasi 2023b).

Egindako prozesua ez da amaitu hemen azaldu dugun esperientziarekin. Hasitako proiektu batzuk beren lehenengo urtean daude eta haien segida zaindu behar da. UEMAn beste herri batzuk ere interesatuta daude antzeko bide bati heltzeko eta aurreikusi da hurrengo urteotan beste batzuk integratuko direla proiektuan. Bestalde, ekimena UEMAn ez dauden herrietara ere hedatzen hasi da, hau da, herri horietara non euskararen erabilera baxuagoa den eta euskara ez dakitenen artean, atzeritar jatorriko bizilagunez gain, beste profil bateko pertsonen kopurua handiagoa den: beste erki-degoetatik etorriak, Euskal Herriko eremu ez horren euskaldunetatik iritsiak edo euskaraz ez dakiten autoktonoak (batzuetan euskararekiko jarrera ezkorra dutenak). Orain arte baliatutako hainbat estrategia testuinguru horietara ere transferigarriak dira eta lehenengo urratsak martxan jarrita daude jada.

Amaitzeko esan dezagun, immigrazioa euskararentzat erronka dela onartzen badugu ere, gure diskurtsoan euskara eta etorkinak ez direla kontrajartzen, antagonisten antzera (Barquín 2023). Euskarak ez ditu etorkinak etsai; alderantziz, etorkinak hartakotzat hartzea izan daiteke euskararen beraren kalterako, zeinda profezia batek berak bere hitzak

betetzea. Etorkinak konplize potentzialak izan daitezke, baldin eta horrela tratatzen badira. Eta beren seme-alabak oraingo eta etorkizuneko euskaldunak dira. Hori errazteko estrategia eta tresnak arakatzen eta esperimentatzen jarraitu beharko dugu, eta proiektu partekatuak taxutzen ere bai.

Bibliografia

AGIRRE DORRONSORO, Lorea eta ESKISABEL LARRAÑAGA, Idurre (2019). *Trikua esnatu da. Euskaratik feminismora eta feminismotik euskarara*. Lisipe, 7. Zarautz: Susa.

AIERDI, Xabier (2022). «Euskararen erresaka etenezina eta Sisifo», *Bat Soziolinguistika Aldizkaria* 125: 137-158.

AMONARRIZ, Kike (2019). *Euskararen bidegurutzetik*. Donostia: Elkar.

ANAUT, Dabid (2013). *Euskararen kate hautsiak. Hizkuntza zapalkuntzaren memoria*. Andoain: Euskal Memoria Fundazioa.

ARANTZAMENDI, Naia (2023). «Euskara eta kulturartekotasuna egitasmoa martxan jarri dute Markina-Xemeinen», *Lea-Artibai eta Mutriku*ko Hitza, 2023ko urriak 16. Kontsultagai: [<https://lea-artibaietamutriku.hitza.eus/2023/10/06/euskara-eta-kulturartekotasuna-egitasmoa-martxan-jarri-dute-markina-xemeinen/>]. (2025/04/02 kontsultatua).

BARQUÍN, Amelia (2008). «Immigrazioa eta euskara: gogoetarako zenbait gai», *Jakin* 165: 75-97.

— (2009). «¿De dónde son los hijos de los inmigrantes? La construcción de la identidad y la escuela», *Educación* 44: 81-96. Kontsultagai: [<https://raco.cat/index.php/Educacion/article/view/200834/268356>]. (2025/04/02 kontsultatua).

— (2015). «¿Qué debe hacer la escuela con las culturas familiares del alumnado inmigrante?», *Educación* 51 (2): 443-464. Kontsultagai: [<https://raco.cat/index.php/Educacion/article/view/295243>]. (2025/04/02 kontsultatua).

— eta GOIKOETXEA, Nekane. (2022). «Euskara eta XXI. mendeko immigrazioa Euskal Herrian», *Linguistic Minorities in Europe Online*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. Kontsultagai: [<https://doi.org/10.1515/lme.18120522>].

— (2023). «Etorkinen seme-alabak D ereduan egotea nahikoa izango al da?», *Berria* egunkaria, 2023ko irailak 19. Kontsultagai: [https://www.berria.eus/iritzia/artikuluak/etorkinen-seme-alabak-d-ereduan-egotea-nahikoa-izango-al-da_1342038_102.html]. (2025/04/02 kontsultatua).

BEGIRUNE FUNDAZIOA (2023). «Atzerritar jatorriko biztanleek euskararen aurrean dituzten jarrerai buruzko ikerketa», in «Euskara eta immigrazioa: ikerketa baten harira...» ikastaroa. Donostia (UPV/EHU), 2023ko azaroak 14.

BELMAR, Guillem (2024). «No és bona educació, és minorització: sostenibilitat lingüística en la diversitat», *Living Languages* 3 (1): 58-78.
Kontsultagai: [https://doi.org/10.7275/livinglanguages.1997].

COELHO, Elizabeth, OLLER, Judith eta SERRA, Josep (2013). *Lenguaje y aprendizaje en el aula multilingüe*. Barcelona: Horsori.

CUMMINS, Jim (2017). «Teaching for Transfer in Multilingual School Contexts», in O. García, O., A. Lin eta S. May (arg.), *Bilingual and Multilingual Education. Encyclopedia of Language and Education*. Springer, Cham.
Kontsultagai: [https://doi.org/10.1007/978-3-319-02258-1_8].

ERA ESKOLA eta BARQUÍN, Amelia (2023). *Convivencia lingüística*. ERA Nafarroa.
Kontsultagai: [https://www.youtube.com/watch?v=f_GBDdyHnWA&t=3s]. (2025/04/02 kontsultatua).

ETXANIZ, Maialen (2023). «Euskara eta kulturartekotasuna sustatzeko erronka hartu du Azpeitiak», *Uztarrria Azpeitiko Herri Aldizkaria*, 2023ko irailak 7.
Kontsultagai: [https://uztarrria.eus/azpeitia/1694077209530-euskara-sustatzeko-eta-kulturartekotasuna-indartzeko-erronka-hartu-du-azpeitiak]. (2025/04/02 kontsultatua).

EUSKO JAURLARITZAKO KULTURA ETA HIZKUNTZA POLITIKA SAILA (2023). VII. *Inkesta Soziolinguistikoa 2021. Euskal Autonomia Erkidegoa. Laburpen-txostena*.
Kontsultagai: [https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/eas_ikerketak/eu_def/adjuntos/VII.-INKESTA-SOZIOLOGUISTIKOA_laburpena.pdf]. (2024/09/01 kontsultatua).

EUSTAT (2023). *EAEko biztanleria, lurralde eremuaren eta jaioterriaren arabera. 2001-2023*.

Kontsultagai: [https://www.eustat.eus/bankupx/sq/fe93cd0f-f086-418c-96da-4b2e-3dab1fea]. (2025/04/02 kontsultatua).

— (2024). *Zaldibiako datuen laburpena*.

Kontsultagai: [https://eu.eustat.eus/municipal/datos_estadisticos/zaldibia.html]. (2025/04/02 kontsultatua).

— (2025). *Jaiotzak % 7,7 jaitsi ziren 2024ko hirugarren hiruhilekoan EAEn*. (2025eko otsailaren 3ko prentsa-oharra).

Kontsultagai: [https://eu.eustat.eus/estad/id_48/ti_jaiotzen-estatistika/azken-prentsa-oharra.html]. (2025/04/02 kontsultatua).

FISHMAN, Joshua (1991). *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Clevedon: Multilingual Matters.

HİK HASI (2023a). «Euskara ardatz, elkarbizitza helburu», *Hik Hasi Aldizkaria* 274: 20-23.

— (2023b). «Elkarlanerako kultura berria: erantzukidetasuna hezkuntzan», *Hik Hasi Aldizkaria* 280: 8-15.

— (2024). «Ama-hizkuntzen aitortza», *Hik Hasi Aldizkaria* 284: 50-52.

HOLLEBEKE, Ily, STRUYS, Esli eta AGIRDAG, Orham (2023). «Can family language policy predict linguistic, socio-emotional and cognitive child and family outcomes? A systematic review», *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 44:10, 1044-1075.

Kontsultagai: [<https://doi.org/10.1080/01434632.2020.1858302>].

IKUSPEGI IMMIGRAZIOAREN EUSKAL BEHATOKIA (2025). «Atzeritar jatorriko biztanleak EAEn 2025». 95. *Begirada*.

Kontsultagai: [<https://www.ikuspegi.eus/eu/argitalpenak/begiradak/ikusi/95-begirada/206/>]. (2025/04/02 kontsultatua).

IURREBASO, Iñaki (2015). «Udalerri erdaldunak euskalduntzen eta euskaldunak erdalduntzen, arnaguneak arriskuan. EAE, 1981-2011», *Bat Soziolinguistika Aldizkaria* 95 (2): 71-101.

— (2023). *Gako berrien bila. Hizkuntza gutxituen jarraipena, ordezkapena eta indarberritzea neurtzeko demolinguistikazko tresna metodologikoak garatzen. Euskal Herriko aplikazio praktikoa*. Iker 50-1. Bilbo: Euskaltzaindia. (Doktore-tesia).

IZAGIRRE, Koldo (2010). *Autopsiarako frogak*. Zarautz: Susa.

MAALOUF, Amin (1998). *Les identités meurtrières*. Paris: Editions Grasset et Fasquelle.

NAFARROAKO EUSKARA ZERBITZUAK (2008). *Duzun onena. 'Lo mejor de ti'*. Nafarroako Euskara Zerbitzuak.

— (2011). *Hizkuntzak, familia eta eskola: bakoitzari berea*. 'Idiomas, familia y euskera: a cada uno lo suyo'. Nafarroako Euskara Zerbitzuak.

NASTAT (2024). *Jaiotzak eta ugalkortasuna. Ugalkortasunaren eta jaiotza-tasaren estatistika*.

Kontsultagai: [https://nastat.navarra.es/eu/operacion-estadistica/-/tag/estadistica-natalidad-fecundidad]. (2025/04/02 kontsultatua).

ORTEGA, Ane, AMORRORTU, Estibaliz, GOIRIGOLZARRI, Jone eta URLA, Jacqueline (2016). *Euskal hiztun berriak. Esperientziak, jarrerak eta identitatea*. Bilbao: Bizkaiko Foru Aldundia eta Deustuko Unibertsitatea.

QUINTAS, Marta, ARRATIBEL, Nekane eta BARQUÍN, Amelia (2022). «Participación familiar en escuelas con alta presencia de alumnado inmigrante y en desventaja socioeconómica», *REICE: Revista Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación* 20 (4): 89-105.

Kontsultagai: [https://doi.org/10.15366/reice2022.20.4.005].

SAEZ BELOKI, Patxi (2017). «Euskara: beharra da gako», in J. Goirigolzarri, X. Landabidea eta I. Manterola (arg.), *Euskararen biziberritzea. Marko, diskurtso eta praktika berriak birpentsatzen*. Bilbo: UEU: 139-152.

SOZIOLINGUISTIKA KLUSTERRA. (2022). *Hizkuntzen erabileraren kale neurketa. Udalerriak, 2021*.

Kontsultagai: [https://soziolinguistika.eus/eu/proiektua/hizkuntzen-erabileraren-kale-neurketa-udalerriak-2021/]. (2025/04/02).

TORREALDAI, Juan Mari (1998). *El libro negro del euskera*. Donostia: Tartalo.

UEMA (2022). *EAEko udalerrri euskaldunak. 1981-2021eko zentsuak*.

Kontsultagai: [https://www.uema.eus/eu-ES/ikerketak-argitalpenak/ikerketak/ikerketak/04-eae-udalerrri-euskaldunak-2022.pdf]. (2025/04/02).

— (2023). «Egin nirekin ere euskaraz!» kanpaina abiarazi du UEMAk, euskaldun arrazalizatuen inguruko aurreiritziak gainditzeko deia eginez».

Kontsultagai: [https://www.uema.eus/eu-ES/Albisteak/Orriak/20231110-uma-egin-nirekin-ere-euskaraz.aspx]. (2025/04/02 kontsultatua).

URDALLETA LETE, Irati (2024). «Eskolatik zubigintza», *Berria* egunkaria, 2024ko urtarrilak 2.

Kontsultagai: [https://www.berria.eus/euskal-herria/eskolatik-zubigintzan_2118528_102.html?utm_source=T_twitter&utm_medium=Sare_sociales_CM]. (2025/04/02 kontsultatua).

URIZAR, Ane, BARQUÍN, Amelia eta JIMÉNEZ DE ABERASTURI, Sara (2023). «“Gehiegitan galdetzen didate nongoa naizen”. Murgiltze programako ikasle etorri berriak eta identitatearen auzia», *Euskera Ikerketa Aldizkaria* 68 (2): 149-181. Kontsultagai: [<https://euskera-ikerketa.euskaltzaindia.eus/index.php/euskera/article/view/268/279>]. (2025/04/02 kontsultatua).

WRIGHT, S. (2015). «What is language? A response to Philippe van Parijs», *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 18:2, 113-130.

XAMAR (2006). *Euskara jendea*. Iruñea: Pamiela.

ZALBIDE, Mikel (2016). «Mintzajardunaren egoera eta azken urteotako bilakae-ra: aurrera begirako erronkak», *Bat Soziolinguistika Aldizkaria* 100 (3): 11-190. Kontsultagai: [<https://bat.soziolinguistika.eus/eu/produktua/mintzajardunaren-egoera-eta-azken-urteotako-bilakaera-aurrera-begirako-erronkak/>]. (2025/04/02 kontsultatua).

— (2019). «Arnasguneak: etorkizuneko erronkak», *Bat Soziolinguistika Aldizkaria* (110): 11-78.

ZALDIBIAKO UDALA eta UEMA (2022). *Hizkuntzen kaleko erabileraren neurketa*. Zaldibia. Kontsultagai: [<https://zaldibia.eus/eu/orria/hizkuntzen-kale-erabileraren-neurketa-ren-emaizak>]. (2025/04/02 kontsultatua).

ZAPATA, Mario (2016). «Migratzaileen harrera, gutxiagotutako hizkuntzen testuinguruan: Administrazioz kanpoko harrera-eragileak eta hizkuntzen trataera, euskararen eremu geolinguistikoa», *Bat Soziolinguistika Aldizkaria* 102: 11-34. Kontsultagai: [https://soziolinguistika.eus/files/mario_zapata_bat102.pdf]. (2025/04/02 kontsultatua).

— (2021). «Etorri berrien harrera integral baterako gako nagusiak, gutxiagotutako hizkuntzen testuinguruan», *Bat Soziolinguistika Aldizkaria* 119: 127-147.